

POPUD

Projekt ochrany práv uživatelů
drog

Projekt ochrany práv uživatelů drog (POPUD) se uskutečnil v letech 2003 – 2004 jako pilotní projekt Ligy lidských práv. Jeho cílem bylo identifikovat, sledovat a řešit případy porušování základních lidských práv uživatelů drog bezpečnostními složkami v České republice.

Posláním Ligy lidských práv je rozšiřování povědomí o lidských právech a pomoc ohroženým skupinám tato svá práva uplatňovat. (Za ohrožené skupiny jsou považovány minority, cizinci, děti, bezdomovci, prostitutky, problémoví uživatelé drog, apod.)

Projekt ochrany práv uživatelů drog byl součástí programu Ligy lidských práv, jehož dlouhodobým cílem je kultivování policejních složek v České republice k většímu dodržování lidských práv a provedení systémových změn k posílení nezávislé kontroly nad činností policie.

Projekt byl reakcí na množící se informace o porušování základních lidských práv (zejm. práva na lidskou důstojnost) sociálně slabých a marginalizovaných skupin bezpečnostními složkami ČR.

Cílové skupiny:

Klienty Projektu ochrany práv uživatelů drog se mohli stát lidé, kteří se stali v souvislosti s užíváním nealkoholových drog obětmi bezpráví ze strany bezpečnostních složek, jako např. bití, šikanování, neoprávněného omezování ve svobodě pohybu, nedodržení práva na lékařské ošetření, práva na soudní a jinou právní ochranu, apod.

Druhou cílovou skupinou byli příslušníci bezpečnostních složek státu (policisté, příslušníci vězeňské služby) a soukromých bezpečnostních služeb, kteří se na uživateli drog dopustili porušení lidských práv.

Z kapacitních důvodů byl projekt limitován na hl. m. Praha.

Cíle pilotního projektu:

- zjistit rozsah a charakter porušování lidských práv cílové skupiny uživatelů drog
- navázat spolupráci s institucemi a neziskovými organizacemi pracujícími s cílovou skupinou
- navázat kontakt s cílovou skupinou a zvýšit její povědomí o lidských právech
- vyzkoušet různé metody práce s klienty
- řešit případy porušování lidských práv uživatelů drog formou bezplatné právní pomoci

- dlouhodobě: přimět bezpečnostní složky k respektování lidských práv

Přípravná fáze:

1. vznik přípravného čtyřčlenného týmu
2. zjišťování a kontaktování možných spojenců
3. konzultace s pracovníky nízkoprahových středisek a jiných zařízení poskytujících služby uživatelům drog
4. stáže v Drop inu, včetně terénu
5. zjišťování základních nedostatků v dodržování lidských práv uživatelů drog ze strany bezpečnostních složek
6. tisk a distribuce kontaktně-informačních letáků
7. zprovoznění kontaktní telefonické linky

Nabízená pomoc nebyla zpočátku klienty využívána. Příčinou byla nedůvěra uživatelů drog k neznámé organizaci a jejím členům. Proto byla v KC Sananim a ve středisku Drop in zahájena kontaktní sezení, jejichž účelem bylo oslovit potenciální klienty, získat jejich důvěru a vejít ve známost mezi cílovou skupinou uživatelů drog.

Postup:

1. Dva členové týmu docházeli jednou týdně vždy na dvě hodiny do zmiňovaných středisek a prováděli zde tematická kontaktní sezení (např. o perlustrování, vazbě, zabavování injekčního materiálu, blokových pokutách, vyhrožování, apod.). Klientům byly předávány informace o vlastních právech a o možnostech tato práva hájit. Členové týmu se zároveň snažili zjišťovat zkušenosti klientů s kontakty s bezpečnostními složkami.
2. S klienty, kteří se stali obětí porušování lidských práv ze strany policistů nebo bezpečnostních služeb, byly provedeny individuální rozhovory. Jejich cílem bylo získat informace relevantní pro případ a informovat klienta o jeho právech. Rozhovor byl poté zaznamenán do důvěrného kontaktního listu, klientovi byl vysvětlen další postup a domluvena další schůzka.
3. Příklad byl předán členovi právního týmu, který provedl právní rozbor (zda a jaká práva byla porušena, jaké právní kroky lze podniknout, atd.)
4. S klientem byl proveden druhý individuální rozhovor, na němž byl klient informován o výsledcích rozboru, o možných právních krocích a možnosti medializace případu.
5. Další postup závisel na rozhodnutí klienta:
 - pokud se klient nechtěl angažovat v právním řešení případu, byly jím poskytnuté informace využity pro pouhé statistické zpracování
 - pakliže by klient s právním řešením případu souhlasil a poskytl k tomu písemný souhlas, člen právního týmu by podniknul klientem schválené kroky k prošetření a vyřešení případu (stížnost, žaloba nebo trestní oznámení) a klienta v případě zastupoval. Pokud by klient poskytl písemný souhlas s medializací případu, byl by případ zveřejněn v médiích.

Kontaktní práce i následné právní aktivity se opíraly o standardy právní pomoci, zakotvené ve smlouvě o spolupráci s o.s. SANANIM:

1. zásada mlčenlivosti (všichni členové týmu stvrdili svým podpisem prohlášení mlčenlivosti)
2. ochrana osobních údajů (všechny dokumenty vztahující se ke konkrétním případům byly uloženy na k tomu vyhrazeném místě a disponovat s nimi mohla vždy jen jedna osoba vázaná prohlášením mlčenlivosti)
3. zásada informované volby (klient byl vždy před přijetím jakéhokoliv rozhodnutí předem informován o výhodách a nevýhodách jednotlivých alternativ postupu)
4. respekt k zájmům klienta (na klienta nebyl vyvíjen nátlak, klient se o dalším postupu rozhodoval na základě vlastního uvážení)
5. zásada „jménem klienta pouze s jeho souhlasem“ (ke každému dalšímu kroku byl potřeba písemný souhlas klienta)
6. zásada nezávislosti a nestrannosti (klienti byli vybíráni na základě předem stanovených kritérií, poskytovaná pomoc byla bezplatná, u jednotlivých členů týmu musel být vyloučen konflikt zájmů, atd.)

Po dobu trvání pilotního projektu bylo poskytnuto několik desítek jednoduchých právních rad při sezeních v kontaktních centrech nebo na kontaktní telefonické lince.

Pět osob se rozhodlo pro řešení případů, z toho čtyři však přerušily vztah ještě před přijetím konkrétních právních kroků.

Zjištěné projevy násilí:

- bití, ponižování, vyhrožování, odpírání pobytu, nepovolené domovní prohlídky
- ve squatech: ničení majetku, násilné vyhošťování
- v obchodech: zavírání v „kleci“, bití, příp. sexuální obtěžování nebo dokonce znásilňování výměnou za nepředání policii, nepouštění do obchodů
- u zadržených osob: neposkytování stravy po šesti hodinách, nátlak při výsleších, falšování lékařských zpráv v lékařských ordinacích i na pitevnách, neposkytování pomoci při abstinenčních příznacích

Kontaktní práce byla ztěžována dvěma skutečnostmi:

1. nebylo možné spoléhat se na spolupráci klientů při opatřování potřebných dokumentů, docházce na domluvené schůzky, apod.
2. Klienti zaujímali vůči právní pomoci skeptický postoj, pramenící z několika faktorů:
 - klienti se obávali možné pomsty policistů (v situaci, kdy se klient sám pohybuje na hraně zákona, se necítí být zákonem chráněn před protiprávním postupem policistů)
 - klienti chovali nedůvěru v následné vyřešení případu (snaha vyšetřovatelů o zamlčení případu)
 - klienti pochybovali o tom, že budou vnímáni jako důvěryhodní svědci
 - obrana vlastních práv nepatřila mezi priority klientů
 - pro některé uživatele drog je porušování jejich práv součástí „nepísané dohody“ – cena za nezákonné aktivity, kterých se dopouštějí

Oblast, v níž se podařilo nejlépe naplnit původní cíle projektu, byla osvětová činnost, zaměřená na šíření informací o různých tématech lidských práv důležitých pro uživatele drog.

Časově omezený pobyt klientů v kontaktních centrech neumožnil plně využít kontaktních sezení k šíření osvěty a vyústil v potřebu publikace informačních materiálů. V dubnu 2004 věnovala redakce časopisu Dekontaminace lidským právům monotematické číslo, v němž POPUD publikoval články na tato témata:

- „Abst'ák v policejní cele – Mají uživatelé heroinu právo na podání Subutexu?“
- Čeho si všimnout při policejním zásahu, jak zajistit věcné důkazy a svědky při neoprávněném zásahu bezpečnostními složkami
- Co si mohou a nemohou dovolit ochranky v obchodech
- Kdy a jak může policie omezit osobní svobodu

Zhodnocení projektu:

Co se podařilo:

- získat řadu podnětných zkušeností a informací o problému lidských práv uživatelů drog (potvrdilo se, že jde o rozsáhlý problém, který je potřeba řešit)
- projekt se uskutečnil na dobrovolné bázi a s minimem finančních prostředků
- podařilo se navázat spolupráci s institucemi a organizacemi zabývajícími se pomocí uživatelům drog
- za nejpozitivnější část projektu lze označit osvětovou činnost, jejímž prostřednictvím bylo zvýšeno povědomí klientů o lidských právech

Co se nepodařilo:

- projekt nepočítal se specifiky cílové skupiny uživatelů drog, forma pomoci pro ně tudíž byla těžko využitelná
- nedostatečné personální obsazení neumožnilo naplnit všechny sledované cíle, zejm. zapojení médií a oslovení většího počtu klientů

I přes dílčí neúspěchy lze říci, že nashromážděné poznatky a zkušenosti by mohly v budoucnu sloužit jako odrazový můstek pro další aktivity vedoucí k ochraně práv uživatelů drog.

Zúčastnění dobrovolníci:

- Jan Heger (dobrovolník přípravného a realizačního týmu)
- Jiří Kopal (právní supervizor)
- Jan Morávek (koordinátor týmu)
- Dominika Nosočková (dobrovolnice realizačního týmu)
- Štěpánka Pfeiferová (dobrovolnice přípravného a realizačního týmu)
- Magdaléna Skřivánková (supervizorka v oblasti sociální práce)
- Přemysl Špicar (právní dobrovolník)
- Michaela Tomisová (právní dobrovolnice)
- Jan Urban (dobrovolník přípravného týmu)

Poděkování:

- Drop in, o.p.s., zejména pracovníkům střediska Drop in na Boršově a terénním pracovníkům za uskutečněné stáže, cenné rady a prostor pro kontaktní práci
- o. s. SANANIM, zejména pracovníkům Káčka za cenné rady a pomoc při kontaktní práci a za tlak na zdokonalení koncepce projektu, terénním pracovníkům a redakci časopisu Dekontaminace za nadšené přijetí a poskytnutí prostoru
- členům UFO Praha, pracovníkům právní poradny A.N.O., substituční kliniky Apolinář, metadonové kliniky Drop in a Probační a mediační služby za cenné konzultace a morální podporu

Kontakty a bližší informace:

Štěpánka Pfeiferová:
stepanka.pfeiferova@email.cz

Liga lidských práv

Na Rybníčku 16, 120 00 Praha 2
tel: +420 224 816 765
e-mail: galbert@llp.cz

Bratislavská 31, 602 00 Brno
tel: +420 545 210 446
e-mail: brno@llp.cz

www.llp.cz → Zaměření Ligy → Lidská práva a policie